

OKULÖNCESİ ÇOCUKLARDA YAŞANAN SORUN DURUMLARI VE BU DURUMLARA YÖNELİK EBEVEYN TEPKİLERİNİN İNCELENMESİ

Sümevra KILIÇ**, Muhammet Fatih ALKAN***

ÖZET

Bu çalışmanın amacı 36-72 ay arasındaki okul öncesi dönem çocuklarında belirlenen 18 sorun durumunun ebeveynleri tarafından gözlemlenme sıklığını ve bu durumlar karşısında verilen ebeveyn tepkilerini belirlemektir. Araştırmaya, 36-72 ayları arasında okul öncesi dönem içerisinde çocukları bulunan 175 ebeveyn katılmış, veriler araştırmacılar tarafından geliştirilen Sorun Durumları Anketi aracılığıyla toplanmıştır. Verilerin analizi sonucunda, ebeveynlerin çocuklarına ilişkin en fazla hareketlilik, inatçılık, hırçınlık, yemek yeme gibi konularda sorun durumları ile karşılaştığı belirlenmiştir. Diğer taraftan, ebeveynler izinsiz alma, tükürme ve ısırma, sözel saldırganlık, konuşma ve parmak emme gibi konularda en az sorun durumu ile karşılaştıklarını ifade etmiştir. Öfke içerikli davranışlar, vurma davranışı ve hareketliliğe ilişkin ebeveynler tarafından sorunlu olarak algılanan durumlar, anlamlı bir şekilde erkek çocuklarda daha sık gözlemlenmiştir. Ayrıca 49-60 ay çocuklarda uyku durumu ile ilgili sorunlar, ebeveynler tarafından 36-48 aylık çocuklara göre anlamlı bir şekilde daha sık belirtilmiştir. Ebeveynler tarafından sorun olarak görülen durumlar karşısında ebeveynlerin genellikle sakin davranışlar gösterdiği ve durumu anlamaya yönelik tepkiler verdikleri tespit edilmiştir. Verilen tepkilere ilişkin olarak durumu çözümlenmeye odaklanan ve tedbir içerikli her tepkinin, sorun olarak algılanan durumları anlamaya ve kısa sürede çözümlenmeye yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: sorun durumları, ebeveyn tepkileri, okul öncesi çocuklar.

INVESTIGATION OF PROBLEMATIC SITUATIONS EXPERIENCED BY PRESCHOOLERS AND PARENTS' REACTIONS TO THESE SITUATIONS ABSTRACT

The purpose of this study is to reveal the frequency of pre-determined problematic situations by parents in 36-72 months old children and to determine parents' reactions to these situations. 175 parents who had 36-72 months old children participated in this research, and data were collected using the Problematic Situations Questionnaire developed by the researchers. The analysis of the data revealed that parents observed problematic situations about issues related to over activity, stubbornness, temper, eating, and anger most commonly. On the other hand, parents expressed that the least common problematic situations were about stealing, spitting and biting, verbal aggression, speaking problems, and thumb sucking. Situations including anger, hitting, and over activity, which have been perceived as problematic by the parents, have been demonstrated significantly more often by boys than girls. Moreover, problematic situations about sleeping in 49-60 months old children have been reported significantly more frequently than 36-48 months old children. It was determined that parents remained calm and tried to understand the situation during problematic situations. It is considered that each behavior involving analysis of the situation and precaution regarding the reactions will help parents understand the problematic situations and solve them in a short time.

Keywords: problematic situations, parents' reactions, preschool children.

Giriş

Doğumdan sonraki ilk üç yıl içerisinde bebek ve çocuklarda sinir sistemi son derece hızlı bir şekilde gelişim gösterse de bu gelişim beş yaşta da kapsayacak şekilde devam etmektedir (Grantham-McGregor ve diğerleri, 2007). Bu hızlı gelişim okulöncesi dönemi (36-72) bilişsel, dilsel, sosyal ve duygusal gelişim açısından kilit dönem haline getirmektedir (Grantham-McGregor ve diğerleri, 2007; Wang ve diğerleri, 2020). Bu durumla bağlantılı bir şekilde, çocukların okulöncesi eğitim almaları, kısa vadede dil, okur-yazarlık ve matematik becerilerinde artış ile ilişkilendirilirken saldırganlık gibi sorun durumlarında da

** Öğretmen, Birikim Okulları, smyraklc6@gmail.com

*** Dr. Öğr. Üyesi, Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, mfatihalkan@hotmail.com

azalma ile ilişkilendirilmiştir (Yoshikawa, Weiland ve Brooks-Gunn, 2016). Ek olarak, sıradan okul öncesi programlarının yanı sıra ebeveyn programları, belirli becerilere odaklanan programlar ve öğretmenlerin mesleki gelişimlerini destekleyen programlar gibi zenginleştirilmiş programların diğer programlara göre okul öncesi çocukların bilişsel becerileri, akademik becerileri, davranış, sağlık, sosyal ve duygusal yönlerine daha fazla katkı sağladığı bulunmuştur (Joo ve diğerleri, 2020). Okul öncesi dönem, 36-72 ay arasındaki çocukların tüm gelişim alanlarını desteklerken aynı zamanda kültürel değerler eşliğinde duygu kontrolü, algılama, yaratıcı düşünme, kendini ifade etme ve öz denetim sağlamayı amaçlayan süreci de kapsar (Ural ve Ramazan, 2007). Diğer bir ifade ile, doğumdan itibaren özellikle okul öncesi dönemde çocuklar yaşamları boyunca kullanacakları temel becerileri oluştururlar (McCoy ve diğerleri, 2016). Yaşamın geri kalanı için oldukça önemli olduğu görülen bu dönemde çocukların gelişim durumlarının farkında olmak önemlidir çünkü olası bir sorun durumunun zamanında tespit edilmesi, çocukların akranlarından geri kalmasını ve sorun durumun ilerlemesini engelleme olasılığını artırmaktadır (Öz, 2005; Petermann, 2019). Dolayısıyla bu dönem içerisinde yaşanan sorunların, bireylerin geleceği açısından önemi oldukça fazladır. Çocukların bu süreçte yaşamış olduğu sorun durumları dikkate alınmaz ise geçici uyum bozukluğu olan geçiş süreci kalıcı hale dönüşerek çeşitli davranış sorunları haline dönüşebilmektedir (Öz, 2005).

Okul öncesi dönem içerisinde ebeveynler tarafından sorun olarak görülen durumlar genel anlamda yemek, uyku ve tuvalet konuları etrafında şekilleniyor gibi görünse de inatçılık, saldırganlık, kıskançlık, tikler, yalan söyleme, söz dinlememe, savurganlık gibi durumlar da ebeveynler tarafından sorun olarak algılanabilmektedir (Eratay, 2011). Bu tür sorun durumları karşısında ebeveyn ve öğretmenler ödül verme ve ödülü geri çekme, sözlü uyarıda bulunma, davranışı görmezden gelme, çeşitli kişiler ile tehdit etme, tartışmadan kaçınma ve alternatif sunma gibi çeşitli tepkilerle sorun durumunu çözümüyle yoluna gidebilmektedir (Ezgin ve Dilmaç, 2018). Var olan sorun durumlarını en aza indirme ve ortadan kaldırma yetişkinlerden ziyade çocuk için büyük öneme sahiptir çünkü sorun durumlarının ortaya çıktığı dönem içerisinde çözülmemesi, durumun derecesini artırırken aynı zamanda beraberinde yeni sorun durumlarını meydana getirebilmektedir (MEB, 2012). Adler (2021) bu durum ile ilgili olarak her yaşantının gerisinde yaşamdan ve kişilikten birer parça bulunabileceğini belirtir.

Çocuklarda görülen sorun durumları üzerine yapılan araştırmalarda kullanılan veri toplama araçları çoğunlukla tek bir gelişim alanı üzerine yoğunlaşmıştır. Örneğin, Eke (2018) tarafından geliştirilen 4-6 Yaş Sosyal Davranış Ölçeğinde çocuklarda yalnızca sosyal gelişim alanı kapsamında saldırganlık, çekingenlik, liderlik, işbirliği, uyum ve destek durumları ele alınmıştır. Achenbach ve Rescorla (2000) tarafından geliştirilen Çocuk Davranışları Değerlendirme Ölçeğinde (The Child Behavior Checklist for Ages-CBCL) duygusal yönelim, kaygı, depresyon, somatik sorunlar, içe kapanıklık, dikkat ve saldırganlığa ilişkin sorunlar ele alınmıştır. Behar (1977) tarafından geliştirilen ve Kanlıkılıçer (2005) tarafından Türkçeye uyarlanan Okul Öncesi Sorunları Tarama Ölçeği ise düşmanlık-saldırganlık, endişe-ağlamaklı olmak ve aşırı hareketli-dikkatsiz olmak başlıkları altında üç faktörden oluşmuştur. Kısaca, mevcut çalışmalar sorun durumlarına bütüncül bir bakış yerine belirli gelişim alanlarına odaklanmıştır. Alanyazında dikkat çeken bir diğer nokta ise okulöncesi dönem çocuklarda sorun durumlarının belirlenmesinde öğretmenlerin görüş ve gözlemlerine dayanan çalışmalara ağırlık verilmiş olmasıdır (Bernedo, Salas, García-Martín ve Fuentes, 2012; Yumuş ve Bayhan, 2017). Çocukların karakter gelişiminin evde başladığı düşünüldüğünde ebeveynlerin nasıl bir ortam ve model sunduğu oldukça önemlidir (Yavuzer, 1996). Ebeveynlerin takınacağı sağlıklı ruh hali ve davranışları süreç yönetiminde önemli bir yere sahiptir. Aile ortamında sıcak ve olumlu iletişim, sorun durumlarını en aza indirecek, oluşması halinde de kısa sürede çözüme ulaştıracaktır (Özbey,

2010). Özellikle bebeklik döneminde ebeveynlerin takınmış oldukları sert ve olumsuz ruh hali çocuklarda güvensizlik ve inatçılık çıktıklarına, boşanma ve ölüm gibi bir ebeveynin yokluğu ise endişe, korku, huzursuzluk ve saldırganlık gibi sorun durumlarının ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Bilgin Aydın, 2004).

Amaç

Çocuklar istedikleri ancak elde edemedikleri konularda istediklerini elde etmek için olumlu veya olumsuz farklı yollar denerler. Bu denemeler sırasında ebeveynlere önemli bir görev düşmektedir çünkü ebeveynlerin sorun durumları karşısında göstereceği tepkiler, sorunların devamı veya sonlanması noktasında etkili olabilmektedir (Özbey, 2010). Bu kapsamda bu araştırmanın amacı okul öncesi dönem çocuklarında araştırmacılar tarafından belirlenmiş olan 18 sorun durumunun ebeveynler tarafından gözlemlenme sıklığının ve bu durumlar karşısında verilen ebeveyn tepkilerinin belirlenmesidir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranmıştır:

- *Ebeveynler, 36-72 ay arasında bulunan okul öncesi dönemde olan çocuklarında sorun durumlarını ne sıklıkta gözlemlemektedir?*
- *36-72 ay arasında bulunan okul öncesi dönemde olan çocuklarda ebeveynler tarafından gözlemlenen sorun durumlarının sıklığı çocukların cinsiyetine göre anlamlı bir şekilde farklılaşmakta mıdır?*
- *36-72 ay arasında bulunan okul öncesi dönemde olan çocuklarda ebeveynler tarafından gözlemlenen sorun durumlarının sıklığı çocukların yaş gruplarına göre anlamlı bir şekilde farklılaşmakta mıdır?*
- *36-72 ay arasında bulunan okul öncesi dönemde olan çocuklarda ebeveynler tarafından gözlemlenen sorun durumları karşısında ebeveynler ne tür tepkiler vermektedir?*

Yöntem

Araştırma Deseni

Bu araştırmada, nicel araştırma desenlerinden biri olan tarama modeli kullanılmıştır. Tarama modeli, belirli bir grup bireyi betimlemek için anket/ölçeklerin kullanıldığı çalışmalardır (Gravetter ve Forzano, 2012). Bu çalışmada, 36-72 ay arasındaki okul öncesi dönem çocuklarında sorun durumlarının görülme sıklığı ve bu durumlar karşısında verilen ebeveyn tepkileri demografik bilgilerle birlikte incelenmiştir.

Katılımcılar

Araştırmanın katılımcılarını 36-72 ay arasında okul öncesi dönem içerisinde çocukları bulunan 175 ebeveyn oluşturmuştur. Katılımcılar, evren içerisinden uygun örneklem yöntemi ile seçilmiştir. Katılımcıların 162'sini anneler (%92,6) ve 12'sini babalar (%6,9) oluşturmuştur. Araştırmada ebeveynleri tarafından bilgileri aktarılan çocukların 87'si (%49,7) kız, 88'i (%50,3) ise erkektir. 36-48 ayları arasında 28 (%16,0), 49-60 ayları arasında 53 (%30,3) ve 61-72 ayları arasında 92 (%52,6) çocuk bulunmaktadır. Çalışma konusu çocuklara ilişkin bilgiler Tablo 1'de sunulmuştur.

Tablo 1. Çalışma Konusu Çocuklara İlişkin Demografik Bilgiler

Değişkenler	f	%
Cinsiyet		
Erkek	88	50,3
Kız	87	49,7
Yaş Aralığı		
36-48 ay	28	16
49-60 ay	53	30,3
61-72 ay	92	52,6
Bilinmeyen	2	1,1
Doğum Sırası		
İlk çocuk	90	51,4
İlk çocuk olmayan	84	48
Bilinmeyen	1	0,6
Ebeveyn Birliktelik Durumu		
Birlikte	172	98,3
Ayrı	3	1,7
Anne Çalışma Durumu		
Çalışıyor	89	50,9
Çalışmıyor	85	48,6
Bilinmeyen	1	0,6
Baba Çalışma Durumu		
Çalışıyor	167	95,4
Çalışmıyor	7	4
Bilinmeyen	1	0,6

Elde edilen bulgulara göre 90 çocuk (%51,4) ilk doğan çocuktur. Çocukların neredeyse tamamının (f=172, %98,3) ebeveynleri birliktedir. Çocukların yaklaşık yarısının (f=89, %50,9) annesi aktif olarak çalışma hayatındayken çoğunun (f=167, %95,4) babası çalışmaktadır. Çocukların annelerinin yaşları 23 ile 47 arasında (ort=33,51, SS=5), babalarının yaşları ise 26 ile 60 arasında (ort=37,10, SS=5,62) değişmiştir. Ebeveynlerin eğitim durumlarına ilişkin bilgiler Tablo 2’de sunulmuştur.

Tablo 2. Ebeveynlerin Eğitim Durumu

Eğitim Durumu	Anne		Baba	
	f	%	f	%
Okuma Yazma Bilmiyor	3	1,7	1	0,6
Okuma Yazma Biliyor- Bir Okul Bitirmemiş	0	0	1	0,6
İlkokul Mezunu	13	7,4	11	6,3
Ortaokul Mezunu	21	12,0	24	13,7
Lise Mezunu	24	13,7	29	16,6
Önlisans-Lisans Mezunu	99	56,6	89	50,9
Yüksek Lisans- Doktora	14	8,0	20	11,4
Toplam	175	100,0	175	100,0

Çalışma konusu olan çocukların anne eğitim durumları incelendiğinde annelerin yarısından fazlasının (f=99, %56,6) önlisans-lisans mezunu olduğu, lise (f=24, %13,7) ve ortaokul (f=21, %12) mezunlarının sayısının birbirine yakın olduğu, az da olsa lisansüstü (f=14, %8) mezunu annelerin olduğu, küçük bir kısmının (f=13, %7,4) ilkokul mezunu olduğu ve çok

azının (f=3, % 1,7) okuma yazma bilmediği görülmüştür. Babaların eğitim durumu açısından dağılımları incelendiğinde annelere benzer bir şekilde en kalabalık grubun (f=89, %50,9) önlisans-lisans mezunları olduğu görülmüştür. Lise (f=29, % 16,6) ve ortaokul (f=24, % 13,7) mezunlarının sayısı birbirine yakındır. Küçük bir kısmı (f=20, % 11,4) lisansüstü eğitim almıştır. Geri kalanlar ise ilkokul (f=11, % 6,3) mezunları ve herhangi bir diploması olmayanlardan (f=2, % 1,2) oluşmuştur.

Veri Toplama Araçları

Araştırma verileri 12 maddeden oluşan “Sosyo-Demografik Bilgi Formu” ve 36 maddeden oluşan “Sorun Durumları Anketi” kullanılarak elde edilmiştir. Söz konusu araçlar araştırmacılar tarafından hazırlanmıştır. Sorun Durumları Anketinin hazırlanması sürecinde ilk olarak sorun durumlarına ilişkin geniş kapsamlı bir alanyazın taramasına ek olarak mevcut anket ve ölçekler incelenerek 18 sorun durumu belirlenmiştir. Tablo 3’te ilgili sorun durumları ve bu durumlara ilişkin alanyazın özetlenmiştir.

Tablo 3. Sorun Durumları ve İlgili Alanyazın

Sorun Durumları	Alanyazın
Aşırı Hareketlilik	Behar (1977), Smidts ve Oosterlaan (2007)
İnatçılık	Stein ve Zweiback (2002)
Hırçnlık	Hirsch, Davis, Cao ve Roy (2022)
Yeme Sorunları	Equit ve diğerleri, (2013)
Öfke	Hirsch, Davis, Cao ve Roy (2022)
Kardeş Kıskançlığı	Thompson ve Halberstadt (2008)
Korku	Erdogan, Serim-Yildiz, Burnham ve Wind (2023)
Vurma	Chang (2003)
Obje Bağımlılığı	Yamaguchi ve Moriguchi (2022)
Yalan Söyleme	Lavoie, Wyman, Crossman ve Talwar (2018)
Tırnak Yeme	Mete, Yetim, Gökçay ve Alyanak (2016)
Tuvalet Sorunu	Pişirir (2020)
Uyku Sorunu	Stein ve Zweiback (2002)
Parmak Emme	Friman (2000)
Konuşma Sorunu	Long, Gurka ve Blackman (2008)
Sözel Saldırganlık	Behar (1977), Achenbach ve Rescorla (2000),
Tükürme ve Isırma	Snell, Berlin, Voorhees, Stanton-Chapman ve Hadden (2012), de Atilas, Stegelin ve Long (1997)
İzinsiz Alma	Hassoy ve Çakıcı (2012)

Tablo 3’te görülen sorun durumları temel alınarak ebeveynlere çocuklarında bu durumları ne sıklıkla gözlemlediği (18 madde) ve bu sorun durumları karşısında ne tür tepkiler verdikleri sorulmuştur. Sorun durumlarının sıklığına ilişkin yanıtlar için 1 (hiç gözlemlemem) ile 5 (her zaman gözlemlerim) arasında değişen derecelendirme ölçeği katılımcılara sunulmuştur. Sorun durumlarına verilen tepkilere ilişkin yanıtların belirlenmesi için ise katılımcılara alanyazın temelinde belirlenmiş olası tepkiler seçenek olarak sunulmuş, katılımcıların seçenekler dışında kalan yanıtlarını ifade etmeleri için de ayrıca boşluk bırakılmıştır. Açıklanan çerçevede hazırlanan veri toplama araçları, özel eğitim ile rehberlik ve psikolojik danışmanlık alanlarından ikişer uzmanın görüşlerine sunulmuş, özellikle ebeveyn tepkilerine ilişkin seçeneklerde küçük çaplı değişiklikler gerçekleştirilerek araçlara nihai formları verilmiştir. Veri toplama aracı bir ölçek olarak geliştirilmediği için faktör

analizi gibi geçerlik kanıtı sınan analizler gerçekleştirilmemiş olsa da kapsamlı alanyazına dayanması ve uzman görüşleri, veri toplama aracının geçerliğine katkı sağlamıştır. Sorun durumlarının sıklığını belirlemeyi amaçlayan maddeler derecelendirme ölçeği üzerinde puanlandığı için elde edilen puanlar üzerinde çeşitli hesaplamalar yapılması mümkün olmuştur. Bu kapsamda Sorun Durumları anketinin sıklık ölçeği maddeleri açısından iç tutarlılık katsayısı .89 olarak belirlenmiştir. Bu değer, veri toplama aracının iç tutarlılık açısından iyi düzeyde güvenilirliğe sahip olduğunu göstermektedir (Kline, 2016).

Veri Toplama Süreci ve Analiz

Çalışmanın gerçekleştirilmesi için etik kurul onayı alındıktan sonra hazırlanmış olan veri toplama araçları çevrimiçi formatta uygulanmıştır. Bu süreçte, okul öncesi kurumlarda görev yapan öğretmen ve idarecilerden yardım alınmıştır. Anketi tamamlama süresi yaklaşık yirmi dakikadır. Araştırmadan elde edilen verilerin istatistiksel çözümlenmesi için SPSS programı kullanılmıştır. Verilerin analizi frekans, yüzde ve aritmetik ortalamalarının hesaplanması ile gerçekleştirilmiştir. Ek olarak sorun durumlarının sıklığının cinsiyet değişkenine göre farklılık sergileyip sergilemediğini belirlemek için bağımsız örneklem t-testi, yaş gruplarına göre farklılık gösterip göstermediğini belirlemek için ise tek yönlü varyans analizi kullanılmıştır. Bu çalışmada alfa değeri .05 olarak belirlenmiştir.

Bulgular

Sorun Durumlarının Ebeveyn Görüşlerine Göre Görülme Sıklığı

Alanyazın temelinde belirlenmiş olan 18 sorun durumunun ebeveynler tarafından çocuklarda gözlemlenme sıklığına ilişkin verilen yanıtlar incelendiğinde, izinsiz alma (f=126, %72), konuşma sorunları (f=117, %66,9), parmak emme (f=113, %64,6), tükürme ve ısırma (f=112, %64) ve tırnak yeme (f=109, %62,3) gibi sorun durumlarının hiç gözlenmeyen durumlar arasında öne çıktığı görülürken yeme sorunları (f=40, %22,9), aşırı hareketlilik (f=38, %21,7), inatçılık (f=33, %18,9) ve kardeş kıskançlığı (f=21, %12) durumlarının her zaman gözlenen davranışlar arasında diğer davranışlara göre daha fazla ön planda olduğu görülmüştür. Ek olarak, aşırı hareketlilik (Ort=3,13, ss=1,45), inatçılık (Ort=3,13, ss=1,26), hırçınlık (Ort=2,80, ss=1,13), yeme sorunları (Ort=2,76, ss=1,63) ve öfke sorunu (Ort=2,65, ss=1,14) en yüksek ortalamaya sorun durumlarıdır. Diğer taraftan, izinsiz alma (Ort=1,35, ss=0,91), tükürme ve ısırma (Ort=1,54, ss=1,04), sözel saldırganlık (Ort=1,62, ss=1,11), konuşma sorunları (Ort=1,63, ss=1,26) ve parmak emme (Ort=1,66, ss=1,26) ise en düşük ortalamaya sahip sorun durumları olarak belirlenmiştir. Diğer sorun durumlarının ebeveynler tarafından çocuklarda görülme sıklığı ve ortalamalara ilişkin detaylı bilgiler Tablo 4'te görülebilir.

Tablo 4. Çocuklarda Sorun Durumlarının Görülme Sıklığı

Sorun Durumları	1		2		3		4		5		Ort.	SS
	f	%	f	%	f	%	f	%	f	%		
Aşırı Hareketlilik	31	17,7	30	17,1	27	15,4	37	21,1	38	21,7	3,13	1,45
İnatçılık	17	9,7	38	21,7	50	28,6	28	16,0	33	18,9	3,13	1,26
Hırçınlık	21	12,0	46	26,6	61	34,9	22	12,6	16	9,1	2,80	1,13
Yeme Sorunları	56	32,0	27	15,4	17	9,7	21	12,0	40	22,9	2,76	1,63
Öfke Sorunu	30	17,1	46	26,3	56	32,0	24	13,7	12	6,9	2,65	1,14
Kardeş Kıskançlığı	52	29,7	36	20,6	27	15,4	26	14,9	21	12,0	2,56	1,41
Korku Çeşitleri	68	38,9	31	17,7	32	18,3	16	9,1	15	8,6	2,25	1,34
Vurma	62	35,4	45	25,7	26	14,9	18	10,3	13	7,4	2,24	1,28
Objeye Bağlılığı	96	54,9	18	10,3	11	6,3	10	5,7	17	9,7	1,91	1,41
Yalan Söyleme	74	42,3	51	29,1	18	10,3	6	3,4	7	4,0	1,85	1,06
Tırnak Yeme	109	62,3	12	6,9	10	5,7	5	2,9	18	10,3	1,77	1,38
Tuvalet Sorunu	104	59,4	22	12,6	11	6,3	5	2,9	15	8,6	1,76	1,29
Uyku Sorunu	108	61,7	23	13,1	9	5,1	7	4,0	13	7,4	1,71	1,25
Parmak Emme	113	64,6	13	7,4	8	4,6	8	4,6	12	6,9	1,66	1,26
Konuşma Sorunu	117	66,9	11	6,3	9	5,1	6	3,4	13	7,4	1,63	1,26
Sözel Saldırganlık	107	61,1	29	16,6	9	5,1	5	2,9	9	5,1	1,62	1,11
Tükürme ve Isırma	112	64,0	19	10,9	16	9,1	2	1,1	7	4,0	1,54	1,04
İzinsiz Alma	126	72,0	19	10,9	1	0,6	3	1,7	6	3,4	1,35	,91

Not: 1= Hiç Gözlemlemem, 2=Çok Az Gözlemlerin, 3=Gözlemlerim, 4=Sıklıkla Gözlemlerim, 5=Her Zaman Gözlemlerim

Sorun Durumlarının Görülme Sıklığının Cinsiyete Göre İncelenmesi

Sorun durumlarının çocukların cinsiyetine göre farklılaşma durumunu incelemek için bağımsız örneklem t-testi yapılmıştır. Elde edilen bulgulara göre öfke sorunu, vurma davranışı ve aşırı hareketlilik dışındaki sorun durumlarında cinsiyete bağlı herhangi bir farklılık görülmemiştir. İstatistiksel olarak anlamlı farklılık görülen sorun durumlarına ilişkin bulgular Tablo 5'te sunulmuştur.

Tablo 5. Sorun Durumlarının Cinsiyet Açısından Karşılaştırılmasına İlişkin t-testi Sonuçları

Değişkenler	Gruplar	N	Ortalama	SS	t-testi		
					t	sd	p
Öfke Sorunu	Kız	86	2,38	1,15	3,23	166	,001
	Erkek	82	2,94	1,07			
Vurma	Kız	82	1,94	1,19	3,06	162	,003
	Erkek	82	2,54	1,30			
Aşırı Hareketlilik	Kız	80	2,90	1,42	1,99	161	,047
	Erkek	83	3,35	1,45			

Tablo 5'te görüldüğü üzere, okul öncesi dönem çocuklarının cinsiyete bağlı aşırı hareketlilik içeren davranışlarda erkek çocuklarının puan ortalaması (Ort= 3,35, SS= 1,45) kız çocuklarının puan ortalamasından (Ort= 2,90, SS= 1,42) ($t [161] = 1,99; p < ,05$), vurma davranışında erkek çocuklarının puan ortalaması (Ort= 2,54, SS= 1,30) kız çocuklarının

puan ortalamasından (Ort= 1,94, SS= 1,19) ($t [162] = 3,06; p < ,05$) ve öfke sorunlarında da erkek çocuklarının puan ortalaması (Ort= 2,94, SS= 1,07) kız çocuklarının puan ortalamasından (Ort= 2,38, SS= 1,15) ($t [166] = 3,23; p < ,05$) anlamlı bir şekilde daha yüksektir. Diğer bir ifade ile öfke sorunları, vurma davranışı ve aşırı hareketlilik davranışı erkek çocuklar tarafından istatistiksel olarak anlamlı bir şekilde kızlara göre daha fazla sergilenmektedir.

Sorun Durumlarının Görülme Sıklığının Yaşa Göre İncelenmesi

Farklı yaş grupları arasında sorun durumlarının görülme sıklığı açısından anlamlı bir fark olup olmadığını belirlemek amacıyla tek yönlü varyans analizi gerçekleştirilmiştir. Elde edilen bulgular uyku ve tükürme-ısıрма durumları dışındaki sorun durumlarının görülme sıklığında yaş gruplarına göre anlamlı bir farklılık olmadığını göstermiştir. Anlamlı farklılık gösteren sorun durumları Tablo 6'da sunulmuştur.

Tablo 6. Sorun Durumlarının Yaş Açısından Karşılaştırılması

Değişkenler	Yaş Grubu	N	Ort.	SS	F	p	Anlamlı Fark
Uyku	36-48 ayları arası (1)	26	1,31	,970	3,038	,002	1-2
	49-60 ayları arası (2)	51	2,02	1,503			
	61-72 ayları arası (3)	82	1,66	1,125			
Tükürme ve Isırma	36-48 ayları arası (1)	25	2,04	1,274	3,440	,035	1-3
	49-60 ayları arası (2)	48	1,46	,964			
	61-72 ayları arası (3)	82	1,45	,971			

Tablo 6'da özetlenen bulgulara göre, farklı yaş grubunda yer alan çocuklar arasında uyku sorunu puanlarının anlamlı bir şekilde farklılaştığı görülmüştür ($F (2, 156) = 3,038; p < 0,05$). Farklılığın kaynağını belirlemek için Post Hoc testlerinden Gabriel testi kullanılmıştır. Test sonucunda 49-60 ay (Ort= 2,02, SS= 1,50) arasındaki çocukların uyku sorunlarının 36-48 ay (Ort= 1,31, SS= ,970) çocuklara göre anlamlı bir şekilde daha sık meydana geldiği görülmüştür. Tükürme ve ısırma türü sorun durumlarında farklı yaş gruplarının birbirleri arasında anlamlı farklılık olup olmadığı incelendiğinde ise gruplar arasında anlamlı farklılık olduğu belirlenmiştir ($F (2, 152) = 3,440; p < 0,05$). Gabriel Post Hoc testi, bu farklılığın 36-48 ayları (Ort= 2,04, SS= 1,27) arasındaki çocuklar ile 61-72 ayları (Ort= 1,45, SS= ,971) arasındaki çocuklar arasında olduğunu göstermiştir.

Ebeveynlerin Sorun Durumları Karşısında Verdiği Tepkiler

Ebeveynlerin çalışmada yer alan 18 sorun durumu karşısında ne tür tepkiler verdiğini belirlemek için katılımcılara her bir sorun durumu karşısında verilebilecek olası tepkiler sunulmuş ve seçenekler dışında yer alan tepkileri belirtmeleri için de bir alan ayrılmıştır. Her bir sorun durumuna yönelik katılımcılar tarafından en fazla ifade edilen tepkiler Tablo 7'de özetlenmiştir.

Tablo 7. Sorun Durumlarına Karşı Ebeveynler Tarafından En Sık Verilen Tepkiler

Sorun Durumları	En Sık Verilen Tepki	f	%
Aşırı Hareketlilik	Açık hava alanlarını kullanmayı tercih ederim.	56	37,8
İnatçılık	Duruma uygunsa istediğini yaparım.	59	37,1
Hırçnılık	Sakinliğimi korurum.	88	55,3
Yeme Sorunları	Yemek istememesini saygıyla karşılar ve ısrar etmem.	41	35,3
Öfke Sorunu	Sakinliğimi korurum.	87	59,1
Kardeş Kıskançlığı	Konuda ve ortamda değişikliğe giderim.	65	48,5
Korku Çeşitleri	Zamanla geçeceğini düşünürüm.	56	63,6
Vurma	Sakinleştirmeye çalışırım.	56	49,5
Objeye Bağımlılığı	Bağımlılık halini normal karşılarım.	37	82,2
Yalan Söyleme	Neden yalan söylediğini anlamaya çalışırım.	44	51,1
Tırnak Yeme	Yapmaması için sık sık sözlü uyarılarda bulunurum.	33	70,2
Tuvalet Sorunu	Bu tür sorunların her çocukta yaşandığını düşünürüm.	41	83,6
Uyku Sorunu	Genetik olduğunu düşündüğüm için tepki göstermem.	12	48,0
Parmak Emme	Hangi durumlarda parmak emdiğini çözümlenmeye çalışırım.	15	51,7
Konuşma Sorunu	Konuşma sorunu için profesyonel yardım almaya çalışırım.	13	41,9
Sözel Saldırganlık	Bakışlarım ile durumdan rahatsız olduğumu aktarırım.	32	41,5
Tükürme ve Isırma	Yaptıklarının neden yanlış olduğunu açıklarım.	39	75,0
İzinsiz Alma	Neden aldığını sorup davranışının yanlış olduğunu açıklarım.	31	93,9

Çocuklarda gözlemlenen aşırı hareketlilik içeren davranışlar karşısında ebeveynlerin 56'sı (%37,8) açık hava alanlarını kullanmayı tercih ettiklerini, 30'u (%20,2) rahat bir ruh hali sergileyerek istediği gibi davranmasını sağladıklarını, 32'si (%21,6) sakin davranması için sürekli telkinde bulduklarını belirtmişlerdir. 3 ebeveyn (%2,0) ise verilen seçenekler dışında uyarı ve konuşmalarla duruma müdahale ettiklerini belirtmişlerdir. Çocuklarda görülen inatçılık içeren davranışlar karşısında ebeveynlerin 59'u (%37,1) inatlaşma konusu olan istekleri duruma uygunsa yerine getirdiklerini, 42'si (%26,4) çocuklarının sakinleşmelerini beklediklerini, 31'i (%19,4) var olan durumu ortadan kaldırmaya çalıştıklarını, 20'si ise (%12,5) inatçılık durumunda istekleri asla yapmadıklarını belirtmişlerdir. 6 ebeveyn (%3,7) ise verilen seçenekler haricinde duruma göre hareket ettiklerini, mantıklı bir açıklama yapılması halinde olumlu karşıladıklarını aksi durumda ortak bir noktada uzlaştıklarını belirtmişlerdir. Hırçnılık içeren davranışlar karşısında ebeveynlerin 88'i (%55,3) sakinliğini koruduğunu, 30'u (%18,8) sinirlendiğini, 15'i (%9,4) ise sakinleşmesi için ödül teklifinde bulduklarını belirtmişlerdir. Var olan seçeneklerin dışında 9 ebeveyn (%5,6) genel olarak davranışların meydana geldiği esnada çocuklar ile konuşarak sakinleştirmeye çalıştıklarını ve fiziksel temasta (sarılma, öpme vb.) bulduklarını belirtmişlerdir.

Çocuklardaki yeme sorunları karşısında ebeveynlerin 41'i (%35,3) yemek yemesi için ısrar etmediklerini ve saygıyla karşıladıklarını, 29'u (%25,0) televizyon veya tablet karşısında yemek yedirdiklerini, 22'si (%18,9) zorla kendilerinin yedirdiklerini belirtmişlerdir. 18 ebeveyn (%15,5) ise var olan seçenekler haricinde yiyeceklerin sağlıklı olduğunu anlatmaya çalıştıklarını, sunulan yemek harici başka yiyeceğin verilmemesini sağladıklarını, sevilen bir yiyecek ile sunduklarını, porsiyonları azalttıklarını ve sadece sevilen yiyecekleri sunduklarını aktarmıştır. Öfke içerikli davranışlar karşısında ebeveynlerin 87'si (%59,1)

yaşanılan durum karşısında sakinliğini koruyarak çocuklarını sakinleştirmeye çalıştıkları belirtmişlerdir. 33'ü (%22,4) olay anında bakışları ile durumdan rahatsız olduğunu çocuğa aktarmaya çalıştığını, 19'u (%12,9) olayın sona ermesi için çocuğuna istediği bir nesne veya durumu teklif ettiklerini belirtmişlerdir. Var olan maddeler haricinde 4 ebeveyn (%2,7) ise öncelikle öfkelenme nedenini sorgulayarak verilen cevap doğrultusunda açıklama yapma ya da öfke içerikli davranışına yöneldiklerini belirtmişlerdir.

Kardeş kıskançlığını gözlemleyen ebeveynlerden 65'i (%48,5) yaşanılan durumun meydana geldiği ortam ve konuda değişikliğe gittiklerini, 13'ü (%9,7) durumu görmezden gelerek yaşanmamış kabul ettiklerini belirtmişlerdir. Var olan maddelere katılmayan 18 ebeveyn (%13,4) ise çocuklarla iletişime geçerek sözel olarak kıskançlığın doğru ve gerekli bir davranış olmadığını açıkladıklarını belirtmiştir. Çocuklardaki korku türü sorunlar karşısında ebeveynlerin 56'sı (%63,6) zamanla geçeceğine inandıklarını, 22'si (%25,0) profesyonel yardım almayı tercih ettiklerini ifade etmişlerdir. Var olan seçeneklere ek olarak karanlık, hayvan, ölüm, özellikle örümcek, deprem korkularının yaşandığı ve bu durumlarda herkesin bazı durumlar karşısında korkabileceğini anlatma, öyle bir durumun olmadığına ikna etme amaçlı sözlü iletişime geçildiği aktarılmıştır.

Vurma davranışları karşısında ebeveynlerin 56'sı (%49,5) durum karşısında çocuklarını sakinleştirmeye çalıştıklarını, 38'i (%33,6) vurma davranışı sergilendiğinde dikkatini başka yöne yönlendirmeye çalıştığını, 5'i (%4,4) duruma tehdit içerikli cümlelerle karşılık verdiğini belirtmişlerdir. Ebeveynlerin 10'u (%8,8) ise sunulan tepkiler haricinde öfkelenmenin normal olduğunu ancak kimsenin kimseye vurma hakkının olmadığını, bu durumların sıklaşması halinde arkadaş çevresinde sıkıntılar yaşayacağını, önce sabırlı davranarak sakinleştirmeye çalıştıklarını ancak devam etmesi halinde sinirlenerek şiddet uyguladıklarını belirtmişlerdir. Okul öncesi dönem çocuklarındaki herhangi bir kişiye ya da objeye bağımlılık (Battaniye, yastık, anneye bağımlılık vb.) durumu karşısında ebeveynlerin 37'si (%82,2) bağımlılık davranışının normal olduğunu, 3'ü (%6,6) durum karşısında sınırlendiklerini belirtmişlerdir. Var olan durumlar haricinde özellikle oyuncak ve anneye bağımlılığın normal olduğu için onu anlamaya çalıştıklarını ve zamanla geçeceğini düşündüklerini aksi takdirde bağımlılık sergilediği obje ya da kişiden uzaklaştırmayı denediklerini ifade etmişlerdir.

Çocuklarda gözlemlenen yalan söyleme davranışı karşısında ebeveynlerin 44'ü (%51,1) neden yalan söylediğini anlamaya çalışmaya çalıştıklarını, 23'ü (%26,7) yalan söylemenin yanlış olduğunu açıklamakla başladıklarını, 16'sı (%18,6) çocuklarına neden yalan söylediğini direkt olarak sorduklarını belirtmiştir. 2 ebeveyn (%2,3) ise var olan seçenekler haricinde yalan söylemenin nasıl bir davranış ve durum olduğunun farkında olmadığı için bu tür davranışların sergilendiğini açıkladığını ayrıca yalan söyleme davranışı sonucunda karşılaşılabileceği durumların farkına varmasını sağladığını belirtmiştir. Çocuklardaki tırnak yeme davranışları karşısında ebeveynlerin 33'ü (%70,2) davranışın gerçekleşmemesi için sık sık sözlü uyarıda bulduklarını, 13'ü (%27,6) çocukların tırnaklarını kısa kestiklerini belirtmişlerdir. Çocuklarındaki tuvalet eğitimi konusunda yaşanan durumlar karşısında ebeveynlerin 41'i (%83,6) bu tür davranışların tüm çocuklarda yaşandığını düşündüklerini, 4'ü (%8,1) genetik olduğunu düşünerek tepki göstermediklerini belirtmişlerdir. Çocuklardaki uyku sorunları karşısında ebeveynlerin 12'si (%48,0) genetik bir durum olduğunu düşündükleri için tepki vermediklerini, 3 ebeveyn (%12,0) ise ani korkma durumlarında sıklıkla yaşadıklarını, uykuda konuşma ve diş gıcırdatmanın sıklıkla yaşandığını, davranışlar karşısında uyandırma, yatış pozisyonunu değiştirme, sohbet ederek sonlanmasını sağladıklarını belirtmişlerdir.

Parmak emme davranışları karşısında ebeveynlerin 15'i (%51,7) hangi durumlarda davranışın ortaya çıktığını çözümlenmeye çalıştıklarını, diğer 14 ebeveyn (%48,2) ise sürekli sözlü uyarıda bulduklarını belirtmişlerdir. Çocuklardaki konuşma sorun davranışları

karşısında ebeveynlerin 13'ü (%41,9) sorun karşısında profesyonel yardım almayı tercih ettiklerini, 10'u (%32,2) dönemsel bir durum olduğu için zamanla geçeceğine inandıklarını, 8'i (%25,8) okula başlanması ile sorun durumunun ortadan kalkacağını düşündüklerini belirtmişlerdir. Sözel saldırganlık içeren durumlar karşısında ebeveynlerin 32'si (%41,5) olay anında göz teması kurarak durumdan rahatsız olduklarını ifade etmeye çalıştıklarını, 28'i (%36,3) sakinliğini koruyarak çocuklarını sakinleştirmeye çalıştıklarını, 3'ü (%3,8) sakinleşmesi ve ifadelerden vazgeçmesi için çocuğun istediği bir durum ve nesne teklifinde bulunduğunu aktarmıştır. Var olan seçenekler haricinde 7 ebeveyn (%9,0) genel anlamıyla çocuklara söylemde buldukları kelimelerin anlamlarıyla ilgili bir konuşma yaparak bu tür söylemlerin neden yanlış olduğunu anlatmaya çalışmayı seçmişlerdir. Tükürme ve ısırma türü davranışlar hakkında ebeveynlerin 39'u (%75,0) yapılan davranışın yanlış olduğunu açıkladıklarını, 9'u (%17,3) durum karşısında çocuklarını sakinleştirmeye çalıştıklarını, 1 ebeveyn (%1,9) ise durumu anne ya da babaya söylemek ile tehdit ettiklerini belirtmişlerdir. Çocuklarda görülen izinsiz alma (sahibinden izinsiz eşya ya da obje alımı) türü davranışlar karşısında ebeveynlerin 31'i (%93,9) davranışı yapma nedenini sorarak yanlış olduğunu açıkladıklarını, 1 (%3,0) ebeveyn görmezden geldiğini, 1 (%3,0) ebeveyn ise uyarılarda bulunduğunu belirtmiştir.

Tartışma ve Sonuç

Bu araştırmada okul öncesi dönem çocuklarında araştırmacılar tarafından belirlenmiş olan 18 sorun durumunun ebeveynler tarafından gözlemlenme sıklığı ve bu durumlar karşısında verilen ebeveyn tepkileri belirlenmiştir. Bu kapsamda alanyazına dayalı olarak belirlenen 18 sorun durumunun çocuklarda ne sıklıkla görüldüğü ve bu durumlara karşı ebeveynlerin ne tür tepkiler verdiği incelenmiştir. Analiz sonuçları çocuklarda en fazla aşırı hareketlilik, inatçılık, hırçınlık, yeme sorunları ve öfke durumlarının ebeveynler tarafından gözlemlendiğini ortaya koymuştur. Diğer taraftan izinsiz alma, tükürme ve ısırma, sözel saldırganlık, konuşma sorunları ve parmak emme gibi durumlar, ebeveynler tarafından en az gözlenen sorun durumlarıdır.

Sorun durumlarının cinsiyete göre farklılık durumu incelendiğinde, öfke içerikli davranışlar, aşırı hareketlilik hali ile vurma davranışlarının erkek çocuklarda kız çocuklara oranla anlamlı bir şekilde daha fazla sergilendiği sonucuna ulaşılmıştır. Cinsiyetin davranışsal sorunlarda önemli bir belirleyici olduğu ve saldırganlık içeren davranışların erkeklerde kızlara oranla daha yaygın olduğu belirtilmektedir (Avcı, Selçuk ve Kaynak, 2019). Alanyazın büyük oranda bu konuda elde edilen bulguları destekler nitelikte olsa da (Björkqvist, 2018; Lansford ve diğerleri, 2012; Latouf, 2008; Uysal ve Dinçer, 2013) çelişen bulgular da bulunmaktadır (Kargı ve Erkan, 2004). Bu durum verilerin elde edildiği çevre, kişi sayısı ve yaş aralıkları arasındaki farklılıkların araştırma sonuçları üzerindeki etkili olabileceğini ve cinsiyetin bu noktadaki tek faktör olmadığını göstermektedir. Şiddet ve benzer davranışların nedenleri arasında birçok faktöre ek olarak ebeveyn tutumları da yer almaktadır (Kanlıkılıçer, 2005; Korkut, 2002). Ebeveynler zaman zaman erkek çocukların sorun içerikli davranışlarını onaylayabilmektedir (Kanlıkılıçer, 2005). Ayrıca, bu dönemde model alma ve taklit önemli öğrenme yolları arasındadır (Bandura, 1986). Dolayısıyla, aile çocuklarda saldırganlık içeren davranışları açık bir şekilde desteklemese bile aile içerisinde bu tür durumlara tanık olunması, davranışın çocuklar tarafından sergilenme olasılığını artırmaktadır.

Sorun durumlarının yaş gruplarına göre farklılık durumu incelendiğinde, 49-60 ay arasındaki çocukların 36-48 ay çocuklarına oranla daha çok uyku sorunu yaşadıkları bulgusu elde edilmiştir. Yavuzer'e (2004) göre çocuklarda özellikle 4 yaşlarında yoğunlaşan korkular uykuyu olumsuz etkileyebilmektedir. Bu tür durumlar karşısında var olan korkular ile tehdit ve alay edilmemeli, çocuğun üzerinde baskı kurmadan, inatlaşmadan, gözlemleyerek ve iletişim kurarak süreç yönetilmelidir (Öz, 2005).

Analiz sonuçları ailelerin önemli bir kısmının hırçınlık, öfke, tükürme-ısıрма, sözel saldırganlık ve vurma davranışları karşısında öncelikle sakinliklerini koruma yoluna giderek davranışın yanlışlığı hakkında bilgi vermeyi tercih ettiklerini göstermiştir. İkinci tercih edilen çözüm önerisi ise çocuğun dikkatini başka yöne çekerek olayın sönmesini sağlamak olmuştur. Kimi ebeveynler olayın kısa sürede sonlanması için belirli kişiler ile tehdit etme, sevilen eşya ve obje alımı ile teklifte bulunma yoluna da gittiklerini belirtmiştir. Bu tür tepkisel davranışlar olayın sebebine inilmediği için geçici hatta olayı tekrarlayıcı hale dönüştürme potansiyeline sahiptir (Öz, 2005). Araştırmaya katılan ebeveynlerden az sayıda da olsa durum anında sinirlendiklerini ve şiddet uyguladıklarını belirtenler olmuştur. Ancak ceza ve şiddet kimi zaman çocuk için ödül yerine geçmektedir (Yavuzer, 2004). Geçici bir çözüm olup beraberinde daha fazla şiddet içerikli sorun durumunu meydana getirebileceği düşünülebilir. Olayın geliştiği bağlama göre göz teması ve mimiklerle anlaşma yoluna giden ebeveynler de bulunmaktadır. Ancak ortak görüş öncelikle sakinliğin korunarak sözel iletişim yoluyla durum hakkında bilgi almak ve çocuğu rahatlatma yönündedir. Saldırganlık, hırçınlık ve vurma davranışları gibi dışa dönük davranış sergileyen çocukların aslında söylemek istedikleri bir istekleri vardır (Çağlar, 1977; Dizman, 2003; Öz, 2005). Bu durumu nasıl dile getireceklerini bilemediklerinden ipucu niteliğindeki davranışlara dikkat edilmelidir. Çocukların istek, arzu ve merakları mutlaka zamanında desteklenmelidir (Rogge, 2001).

Okul öncesi dönem çocuklarındaki tuvalet konusunda sorun yaşadığını belirten ebeveynler olmuştur. Sorunun olası nedenleri arasında gece kalkıp su içme, derin uyku, yatmadan önce yoğun sıvı tüketimi, sevgi ihtiyacının karşılanmaması, baskı görme, kıskançlık, inatlaşma, yaşanan şoklar, boşanma, ölüm, kaza ve deprem gibi büyük etkileyici olaylar, üşütme, idrar yolları enfeksiyonları, taşınma gibi gerekçeler olabilir (Yavuzer, 1999). Herhangi bir fizyolojik rahatsızlığın olmadığı psikolojik olan tuvalet sorunlarına sıkılganlık, içe dönüklük, güvensizlik, parmak emme, tırnak yeme, dikkatsizlik, yalan söyleme, izinsiz alma, öfke ve ağlama nöbetleri, kıskançlık, davranışlarda gerileme de eşlik edebilmektedir (Çetinkaya, 2004). Tuvalet eğitimi sırasında ebeveynler sabırlı ve ılımlı bir tutum sergilemelidirler. Çünkü süreçte yaşanan her travmanın ileriki yaşantılarda yansıması olacaktır (Çalışır, Özvurmaz, Tuğrul ve Şahbaz, 2011). Mevcut araştırmada, ebeveynlerin tuvalet eğitimi konusunda aceleci davranmayarak gelişen olayları genetik faktörlere dayandırdıkları sonucu elde edilmiştir. Ebeveynlerin küçük bir kısmı yaşanan durumları bir sorun olarak kabul ederek profesyonel yardım alma taraftarıdır. Sorun durumunun yaşanmaması için uyku saatinden önce ve gece belirlenen saatlerde tuvalete gitme, tuvalet ihtiyacının söylenmesi halinde ertelemeyen ve zorlamadan ihtiyacın giderilmesi, yaşanan alt ıslatma sorunlarının başkaları ile paylaşılmaması, gece çocuğun kendisinin gidebilmesi için tuvalet lambasının açık bırakılması, kardeşler arası denge kurularak ihmal durumunun ortadan kaldırılması önerilebilir. Ceza ve zorlayıcı davranışlardan kaçınılarak var olan sorunun kaynağının tespiti için doktora gidilmelidir (Yavuzer, 1996; Öz, 2005).

Doğuştan gelen ve bir-iki yaş arasında kaybolan emme refleksi ile bağlantılı bir alışkanlık olarak parmak emme davranışı 3 yaşından sonra dikkat alınmalıdır çünkü bu yaştan sonra kalıcı hale gelerek çeşitli sağlık sorunlarına yol açma olasılığı artmaktadır (Szwedowska ve Antoszewska, 2009). Çocukların dönem özelliklerinden farklı olarak meydana gelen durumlar karşısında zorlandıklarında bir geri dönüş yolu olarak parmak emme davranışına sığındıkları görülmüştür (Öz, 2005). Güvensizlik, korku, uykuya dalma sırasında, yetersiz ilgi, açlık, ölüm, boşanma, uzun süreli ayrılıklar, hatalı davranışlar, parmak emme davranışının çıkış noktası olabilmektedir (Aydoğmuş, 1995; Alisınanoğlu, 2010). Mevcut araştırmada, parmak emme davranışı ile karşı karşıya kalan ailelerin bu davranışın öncelikle hangi durumlar karşısında ortaya çıktığını çözümlenmeye çalıştıkları belirlenmiştir. Davranış karşısında sözlü uyarı kullanmayı seçen ebeveynler bulunmaktadır ancak sürekli uyarıdan

ziyade davranış sergilenmiyormuş gibi sözlü iletişime geçilerek sakin bir ortam oluşturulmalıdır (Çetinkaya, 2004). Ebeveynlere düşen görev iletişim halinde olunarak meşguliyet yaratılmalı ve dönemsel yaşanan bir durum olabileceği unutulmayarak ani tepkilerden kaçınılmalıdır (Hassoy ve Çakıcı, 2012). Davranışın sürekliliği ve çeşitliliği halinde profesyonel yardım alınmalıdır (Öz, 2005).

Okul öncesi dönem çocukları istedikleri herhangi bir nesneye sahip olabileceklerini düşünerek o nesneyi izinsiz alabilirler ve bu durumun yanlış bir davranış olmadığını düşünürler. Ancak 5-6 yaşlarına geldiklerinde özdenetim artmasıyla yanlış olduğunun farkına varırken davranışların devamlılığı alışkanlık haline geldiğinin habercisi olabilmektedir (Özbey, 2010). Davranış nedenleri arasında yanlış model olunması, ihtiyaçların karşılanmaması, kıyaslanma, düşük sosyo-demografik durum, kıskançlık, sahip olma isteği, dikkat çekme, sevgisizlik, özgüven eksikliği, boşanma, intikam, izlenilen film ve diziler sıralanabilir (Derman ve Başal, 2013). Mevcut araştırmada, ebeveynlerin büyük çoğunluğu sahibinden izinsiz eşya ve obje alımı karşısında davranışın yanlış olduğunun açıklanması gerektiğini belirtmişlerdir. Az sayıda ebeveyn ise davranışın normal olduğu ve görmezden gelinebileceği görüşündedir. Sık sık sözlü uyarılar yapılması gerektiği görüşüne sahip ebeveynlerde bulunmaktadır. Davranışın gerçekleştiği anda müdahale edilerek alınan eşyanın geri verilmesi sağlanmalıdır (Çetinkaya, 2004). Ancak bu süreç çocuğu rencide edici ve zorlayarak değil dikkati başka yöne çekerek ve inatlaşmadan yapılmalıdır (Öz, 2005). Olumsuz örnekler verilerek ve arkadaş çevresinin değiştirilmesi de çözüm önerileri arasında yer almaktadır (Hassoy ve Çakıcı, 2012). Çocukların mülkiyet kavramının gelişmesi için kişisel alanlar ve eşyalar edinmesi desteklenmelidir. Bu süreçte katı disiplin anlayışından kaçınılmalıdır (Yavuzer, 1999).

Çocukların gelişim özelliklerine adapte olma, direnç gösterme, bağımsız birey olma çabası inatçılık davranışını beraberinde getirebilmektedir (Dursun, 2010). Özellikle 24-36 ayları arasındaki çocukların her konu ve fikirde inatçılık davranışında bulunmaları olağan kabul edilir (Derman ve Başal, 2013). İnatçılık içeren davranışların olası nedenleri ise temel ihtiyaçların zamanında giderilmemesi, şiddet ve inatçı şekilde karşılık verilmesi, anne-çocuk ilişkilerinde yaşanan sorun durumları, baskıcı tuvalet eğitimi, yemek yeme konusundaki ısrarcı tutum, boşanma, ölüm, terk edilme şeklinde çeşitlendirilmektedir (Dizman, 2003; Dizman ve Gürsoy, 2005). Mevcut araştırma bulgularına göre ebeveyn tepkileri çoğunlukla inatçılık davranışı karşısında isteklerin koşulları da göz önünde bulundurarak karşılanması yönündedir. Bu tür bir tepki sonucunda çocuklarda öğrenilmiş davranışlar artar ve duruma göre hareket etme davranışları sergilenir. Bu yüzden inatçılık karşısında davranışı sona erdirmeye veya dikkati başka yöne çekmeye çalışılmalıdır (Çetinkaya, 2004). Var olan durumun ortadan kaldırılması yönünde tepki veren ebeveynler bulunurken kesinlikle istenilen durumun yapılmaması görüşünde olan ebeveynler de bulunmaktadır. Ancak durum karşısında ebeveynin sert ve katı tutumu durumu çözmekten ziyade daha da artmasına neden olabilmektedir (Öz, 2005). İnatçılık karşısında sakinleşmesini beklemeyi tercih eden ebeveynler bulunsun da durumun boyutu önem arz eder. Yaşanılan anda etrafına ve kendisine zarar vermesi halinde çocuğun kendi kendine sakinleşmesini beklemek çok sağlıklı olmayabilir. Az ancak azımsanamayacak olan bir grup her istenilenin yapılması görüşünde olsa da bu dönemde benimsenen ve pekiştirilen davranışlar gelecek yaşantısında kalıcı davranışlara neden olabilir. Davranışlar karşısında aşırı ısrarcı bir ebeveyn tutumu sergilenmemeli, davranışın altında yatan neden öğrenilmeli ve çocuk ile ortak bir noktada buluşulmalıdır (Alisinanoğlu ve Kesicioğlu, 2010).

Okul öncesi dönem çocuklarında sıklıkla gözlemlenen aşırı hareketlilik hali 6 yaş ve öncesinde içinde buldukları dönem özellikleri, hastalık ve rahatsızlıkların yan etkisi, boşanma, terkedilme ve parçalanmış aile yapısı gibi faktörlerden kaynaklanabilmektedir (Kanlıkılıçer, 2005). Düşünmeksizin hareket etme dürtüsü arkadaşlık kurmayı ve kurallara

uymayı engelleyerek belirli konuya odaklanma konusunda sorunlar yaratır (Dursun, 2010). Baskı ve kontrolün olmadığı zamanlarda kontrol dışı davranışların sergilenmesi olasıdır (Gözübüyük, 2015). Bulgulara göre davranışlar karşısında ebeveynler öncelikle sakin bir tavır sergilemeyi tercih etmektedirler. Bu durum doğru davranışların artmasını sağlarken daha ılımlı bir yapı için önem arz etmektedir (Dursun, 2010). Ebeveynler açık hava alanlarını tercih ettiklerini, çeşitli spor faaliyetlerine yönlendirdiklerini ve abur-cubur içerikli yiyeceklerinin tüketiminin azaltılabileceğini belirtmişlerdir. Dönemsel hareketliliğin hiperaktiviteye dönüştüğü çocuklarda dikkat, algı ve öğrenme bozuklukları gerçekleşebilmektedir (Öz, 2005). O yüzden bazı ebeveynlerin tercih etmiş oldukları çocuğa tamamen boyun eğime veya sürekli telkinde bulunma hali davranışın artmasına neden olabileceği için bu tür tepkilerde dikkatli olunmalıdır.

Daha küçük yaşlarda yalan söyleme davranışı görmezden gelinebilse de 5-6 yaşlarındaki çocuklar artık hayal ile gerçeğin ayrımını yapabildikleri için bu tür davranışlar dikkate alınmalıdır (Özbey, 2010). Kasıtlı yalan söyleme davranışının altında yatan en önemli nedenler arasında korku ve kaygılar bulunmaktadır. Bu durumu katı ebeveyn tutumu, korku, dikkat çekme isteği, kıskançlık, her davranışın ödül ile pekiştirilmesi, gereksinimlerin karşılanmaması, kıyaslama, sorumluluktan kaçış ve fiziksel şiddet takip etmektedir (Öz, 2005; Yavuzer, 1996). Mevcut araştırmada yalan söyleme davranışı karşısında ebeveynlerin çoğunluğu durumun nedenini öğrenmeye çalıştıklarını belirtmişlerdir. Bazı ebeveynlerin tercihi olan davranışın yanlış olduğunu anlatmaya çalışmak ve sürekli telkinde bulunmak ise çoğunlukla davranışın sonlanması için yetersiz kalmaktadır (Hassoy ve Çakıcı, 2012). Az sayıda ebeveynin tercihi olan yalan söyleme davranışının nedenini sormak ise başka bahane ve doğru olmayan düşüncelerin ortaya çıkmasına neden olabilmektedir. Ebeveyn ve yetişkin olarak örnek davranışlar içerisinde bulunulması davranışların önleyici olmasında etkili olmaktadır (Yavuzer, 1999). Ebeveyn çocuk ilişkileri demokratik ve net olmalı, kardeş veya başka yaşlılarıyla kıyaslama yoluna gidilmemelidir (Çetinkaya, 2004).

Kardeş kıskançlığı, durum hakkında çocuğa yeterli bilgi ve sevginin doğru şekilde verilmemesinden kaynaklanabilmektedir (Çetinkaya, 2004). Mevcut araştırmada kardeş kıskançlığı karşısında ebeveynlerin çoğunluğu var olan konu ve durumu değiştirme düşüncesindedir. Ebeveyn bu durumlarda aracı rolündedir ve taraf tutmaktan ziyade iki tarafın da zarar görmesini engelleyici konumdadır. Özellikle yeni doğan kardeşlerde ilginin ve bakımın yoğun olması kıskançlık duygusunu pekiştirir. Davranışları görmezden gelme ve inkâr etme davranışın varlığını değiştirmeyecektir ve kısa sürede önlem alınarak çözülebilecek bir durumun büyümesine de neden olabilmektedir. Öfkeli olduğunu belirten ebeveynler ise hem kardeşler arası hem de çocuk ile olan ilişkilerine önemli ölçüde zarar vermiş olmaktadır (Yavuzer, 2004). İstenilen durumdan yoksun bırakılma, karşılaştırma yapma, kardeşler arası dengesiz ilgi dağılımı, önemsenmediğini düşünmek gibi alternatif çözümler ise davranışı artırır. Kıskançlık sonucunda uyku düzeninde bozulma, altını ıslatma, ağlama krizleri, kardeşe karşı şiddet uygulama, gerçek olmayan hastalık halleri, yalan söyleme, aşırı hareketlilik ve sevgiyi sorgulama davranışları gözlemlenmektedir (Öz, 2005). Yeni doğan kardeş durumunda evde ani değişiklikler yapılmamalı, çok erken olmamak şartıyla kardeşi olacağı haber verilmeli, sorumluluklar abartılarak çocuğa aktarılmamalı, ebeveynler sevgilerini göstermekte çekinmemeli ancak fazla abartılı sevgi gösterilerinde bulunmamalı, kardeşler arası kıyaslamadan kaçınmalı ve çocuklar eşya paylaşımına zorlanmamalıdır (MEB, 2012).

Tırnak yeme davranışının meydana geldiği belirli bir yaş aralığı bulunmamaktadır (Öz, 2005). Psikolojik olarak sıkıntı hali, ebeveyn kavgaları, ölüm, ani korkular, yeni kardeşin doğumu, kuralcı ve baskıcı tutum, öfke, stres, alışkanlık, ilgi çekme, kendini ifade edememe, taklit, üzüntü gibi duygular davranışın meydana gelmesine neden olabilmektedir (Hassoy ve Çakıcı, 2012). Mevcut araştırma bulgularına göre çoğu ebeveyn davranışı bir sorun durumu

olarak nitelendirmemektedir. Ancak davranışın nedeni öğrenilmez ve önemsenmez ise gelecek yaşantılarında özgüven eksiklikleri meydana gelebilmektedir (Çetinkaya, 2004). Davranış karşısında tırnakların kısa kesilmesi ve acı oje kullanımını tercih eden ebeveynler bulunmaktadır. Bu tercihler probleme çözüm bulmaktan çok dışarıdan görülen davranışın sona ermesini istemelerinden kaynaklanmaktadır (Öz, 2005). Kimi ebeveynler ise sık sık sözlü uyarıda bulduklarını belirtmişlerdir. Sorun durumlarında uyarılar arttıkça davranışın gizli bir şekilde sergilenmesi de artmaktadır. Çocukların psikolojik olarak güven duyabileceği ortam oluşturularak korku ve kaygı unsurları ortadan kaldırılmalıdır (Dursun, 2010). Davranış küçümsenmeyerek gerekli durumlarda profesyonel yardım alınmalıdır.

Uyku sorunları genellikle bedensel ve zihinsel rahatsızlıklardan dolayı meydana gelmektedir (Yavuzer, 2004). Araştırma bulgularına göre çoğu ebeveyn uyku sorunlarının varlığı ve bir problem olabileceği konusunda bilgi sahibi olmadıklarını belirtirken sorun olarak nitelendiren ebeveynlerin ise genetik faktörler ile ilişkilendirdikleri belirlenmiştir. Gündüz çözülemeyen sorunlar, istekler, arzular, yanlış ebeveyn tutumları uyku sorunlarına neden olabilmektedir. Çocuklar uyumaları için zorlanmamalı ve bu konuda inatlaşma yaşanmamalıdır (Öz, 2005).

Korku, kişinin görebildiği ve göremediği nesne ve olgulara göstermiş olduğu doğal bir tepkidir (Balcıoğlu, 2001). Okul öncesinde dönemde sıklıkla karşılaşılan korku çeşitleri yaşa bağlı olarak çeşitlilik göstermekle birlikte; okul korkusu, sesler, hayvanlar, deprem, karanlık ortamlar, yalnızlık ve hatta ebeveynlerin kişisel korku ve kaygıları gibi birçok faktör korkuyu meydana getirebilmektedir (Özbey, 2010). Korku bir araç olarak ve küçük düşürülmek amaçlı kullanılmamalıdır (Çetinkaya, 2004). Olumsuz model olunmamalı, istekler korkutularak gerçekleştirilmemeli, korkunun neden kaynaklandığı bilinmeli, korkunun gerçekleştiği ortamlarda değişikliğe gidilmeli, çocuklara ders olsun diye korkutucu hikâyeler anlatılmamalıdır (Öz, 2005). Baskıcı ebeveyn tutumları ve çocukların her durumda korkutma ile kontrol altına alınması, gelecekte meydana gelecek kaygı ve fobilerin zeminini oluşturmaktadır. Korunma ve savunma amaçlı yapılan korkutmalar o duruma karşı korkuyu artırabilmektedir. Mevcut araştırmada ebeveynlerin çoğunluğu korkunun zamanla geçeceğini ve önemli bir durum olmadığını belirtmişlerdir. Ancak nedeni belli olmayan korkular ruhsal olarak bozukluklara neden olabilmektedir (Öz, 2005). Ebeveynlerin bir kısmı ise davranışın kontrollerinden çıkması halinde profesyonel yardım alma taraftarıdır.

Mevcut araştırma, yeme konusunda yaşanan sorunlar karşısında ebeveynlerin ısrar, tablet-televizyon, besinlerin püre şeklinde tüketimi ve en son aşama olan zorla yemek yedirme yollarına başvurduklarını ortaya çıkarmıştır. Bazı ebeveynler ise verilen besinlerin sağlıklı oldukları konusunda ikna etme, küçük porsiyonlar kullanma, sevdiği yiyecekler verme ve sunulan yemekten başka bir yemek yiyemeyeceği konusunda çocukları ikna etme yollarını denediklerini belirtmişlerdir. Sorun durumu dikkat çekme, sevgisizlik, isteklerin yerine getirilme çabası, iştahsızlık, hastalık hali, heyecan hali, yeni kardeşin doğumu, ebeveynlerden uzak kalma gibi nedenlerden de kaynaklanabilmektedir (Yavuzer, 2004). Çocuklarda az yemek kadar çok yemek de bir sorun durumu olabilmektedir. Doyurulmamış duygusal yoksunluk yemek yeme ile kapatılmaya çalışılırken şiddet eğilimi, okul hayatında uyumsuzluk, ders çalışmama isteği, dikkatini toparlayamama gibi sorun durumlarını da beraberinde getirebilmektedir (Öz, 2005). Aynı zamanda çocuğa düşkünlük kadar katı kurallar da yeme sorunlarını meydana getirir (Çetinkaya, 2004).

Araştırma sonucunda elde edilen bulgular doğrultusunda aşırı hareketlilik hali, inatçılık, hırçınlık, yemek yeme sorunları ve öfke sorunları içeren durumlar en sık karşılaşılan sorun durumları iken izinsiz alma, tükürme-ısıрма, sözel saldırganlık içeren davranışlar, konuşma sorunları ve parmak emme davranışları ile düşük oranda karşılaşılmaktadır. Sorun durumlarının cinsiyete göre farklılaşma durumunda ise vurma, aşırı hareketlilik ve öfke

içerikli davranışlar erkek çocuklarda kız çocuklara oranla daha fazla gözlemlenmektedir. Uyku ile tükürme ve ısırma durumlarında yaş grupları arasında sorun durumlarının görülme sıklığı açısından anlamlı bir fark olduğu sonucu elde edilmiştir. Sorun durumları karşısında ebeveynlerin öncelikle sakin davranışlar gösterdiği ve durumu anlamaya yönelik tepkiler verdikleri tespit edilmiştir. Verilen tepkilere ilişkin olarak durumu çözümlenmeye odaklanan ve tedbir içerikli her tepkinin, sorun olarak algılanan durumları anlamaya ve kısa sürede çözümlenmeye yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Araştırma bulguları değerlendirilirken araştırmanın çeşitli sınırlılıkları da göz önünde bulundurulmalıdır. Öncelikle araştırmanın verileri araştırmacılar tarafından geliştirilen bir anket aracılığıyla toplanmıştır. Anketin hazırlanması sırasında her ne kadar kapsamlı alanyazın taraması ve uzman görüşlerinden faydalanılsa da belirlenen 18 sorun durumu kapsamında bu araç şekillendirilmiştir. Dolayısıyla bu çalışmada ele alınan 18 durumun dışında da ebeveynlerin sorun durumu olarak algıladıkları durumlar olabilir. Veri toplama aracına ilişkin bir diğer sınırlılık ise ebeveyn tepkilerinin belirlenmesi için ebeveynlere seçenekler sunulmasıdır. Bu seçenekler ebeveyn tepkilerini yönlendirme olasılığına sahiptir. Bu sınırlılığı gidermek için ebeveynlerin verilen seçenekler dışında yanıt vermeleri de formda bir alan bırakılarak mümkün kılınmıştır. Bir diğer sınırlılık, sorun durumlarının sıklığının belirlenmesinde tek kaynak olarak ebeveyn görüşlerinin kullanılmasıdır. Ebeveynlerin bulunmadıkları ortamlarda çocukların ilgili sorun durumlarını daha farklı frekanslarda sergileme olasılıkları bulunmaktadır. Benzer bir şekilde, ebeveynlerin ilgili durumlara yönelik algıları, sıklığa ilişkin görüşlerini de etkileyebilir. Çalışmanın bir diğer sınırlılığı ise örneklemin belirlenmesi ile ilgilidir. Mevcut koşullar altında tamamen seçkisiz bir örneklem almak mümkün olmadığı için elde edilen bulguların genellenebilirliği düşüktür. Son olarak, çalışmada kesitsel verilerin kullanılması, ilgili sorun durumlarının sıklığı ve bu durumlara yönelik ebeveyn tepkilerinin zamana bağlı değişimini incelemeyi imkânsız kılmıştır. Elde edilen bulgular, alanyazına dayalı tartışma ve çalışma sınırlılıkları göz önünde bulundurularak aşağıdaki önerilerde bulunulabilir:

- *Sorun durumlarının ne sıklıkta gerçekleştiğinin belirlenmesini amaçlayan çalışmalarda çoklu veri kaynakları ve çoklu veri toplama teknikleri kullanılabilir. Bu sayede çocuklarda sergilenen sorun durumlarına ilişkin daha nesnel bir durum ortaya çıkarılabilir.*
- *Benzer amaçlı çalışmalarda nicel bulgulara ek olarak görüşme gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanılması, sorun durumu olarak ifade edilen durumlara ilişkin ebeveyn algıları ve tepkilerini daha derinlemesine anlamayı mümkün kılabilir.*
- *Benzer çalışmalarda örneklemin daha geniş tutulması ve seçkisizlik ilkesinin uygulanması önerilebilir. Böylece daha genellenebilir bulgular elde edilebilir.*
- *Ebeveyn tepkilerinin incelenmesi, zaman zaman ebeveynlerin olumsuz tepkiler gösterdiğini ortaya koymuştur. Buradan hareketle, okul öncesi dönem çocuğu olan ebeveynlerin çocuğun gelişim özellikleri ve çocukla iletişim gibi konularda bilgilendirilmesi önemli görülmektedir. Böyle bir bilgilendirmenin nasıl etkili olabileceğine yönelik gerçekleştirilecek araştırmalar, politika yapıcılara yol gösterici nitelikte olabilir.*

Ek Bilgi

Yazarlar, makaleye eşit oranda katkı sunmuş ve makalede raporlanan çalışmanın yapılması ve raporlanmasında herhangi bir çıkar çatışması beyan etmemişlerdir.

Kaynakça

Adler, A. (2021). *Çocuk eğitimi* (Çeviri K. Şipal). İstanbul: Say Yayınları.

Achenbach, T.M. ve Rescorla, L.A. (2000). *Manual for the ASEBA preschool forms & profiles*. Burlington, VT: University of Vermont

- Alisinanoğlu, F. ve Kesicioğlu, O. S. (2010). Okul öncesi dönem çocuklarının davranış sorunlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi (Giresun ili örneği). *Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi*, 3(1), 93-110.
- Avcı, D., Tan Selçuk, K. ve Kaynak, S. (2019). Okul öncesi dönemdeki çocukların ekran ilişkileri ve belirleyicileri. *Güncel Pediatri*, 17(1), 17-33.
- Aydoğmuş, K. (1995). Çocuklarda uyum ve davranış bozuklukları. H. Yavuzer (Ed.), *Ana-baba okulu* (141-156). İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Balcıoğlu, İ. (2001). *Şiddet ve toplum*. İstanbul: Bilge Yayınları.
- Bandura, A. (1986). *Social foundations of thought and action: a social cognitive theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
- Behar, L. B. (1977). The preschool behavior questionnaire. *Journal of Abnormal Child Psychology*, 5, 265-275.
- Bernedo, I. M., Salas, M. D., García-Martín, M. A. ve Fuentes, M. J. (2012). Teacher assessment of behavior problems in foster care children. *Children and Youth Services Review*, 34(4), 615-621. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2011.12.003>
- Bilgin Aydın, H. (2004). *Çocuk ruh sağlığı*. Ankara: Morpa Kültür Yayın.
- Björkqvist, K. (2018). Gender differences in aggression. *Current Opinion in Psychology*, 19, 39-42.
- Chang, L. (2003). Variable effects of children's aggression, social withdrawal, and prosocial leadership as functions of teacher beliefs and behaviors. *Child development*, 74(2), 535-548. <https://doi.org/10.1111/1467-8624.7402014>
- Çağlar, D. (1977). Uyumsuz çocukların tanınması ve teşhisi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, 10(1), 55-74.
- Çalışır, H., Özvurmaz, S., Tuğrul, E. ve Şahbaz, M. (2011). Annelerin tuvalet eğitimi sırasında kullandıkları yöntemler ile 1-4 yaş çocukların altlarını ıslatma durumları arasındaki ilişki. *Anadolu Hemşirelik ve Sağlık Bilimleri Dergisi*, 14(4), 17-24.
- Çetinkaya, B. (2004). *Ruhsal açıdan sağlıklı aile sağlıklı çocuk*. Ankara: Empati.
- De Atilas, J. T. R., Stegelin, D. A. ve Long, J. K. (1997). Biting behaviors among preschoolers: A review of the literature and survey of practitioners. *Early Childhood Education Journal*, 25, 101-105.
- Derman, M. T. ve Başal, H. A., (2013). Okulöncesi çocuklarında gözlenen davranış problemleri ile ailelerinin anne-baba tutumları arasındaki ilişki. *Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(1), 115-144.
- Dizman, H. ve Gürsoy, H., (2005). İlköğretim dördüncü ve beşinci sınıfa devam eden anne yoksunu olan ve olmayan çocukların saldırganlık eğilimleri. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 13(2), 437-446.
- Dizman, H. (2003). *Anne-babası ile yaşayan ve anne yoksunu olan çocukların saldırganlık eğilimlerinin incelenmesi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Dursun, A. (2010). *Okul öncesi dönemdeki çocukların davranış problemleriyle anne-baba tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Dokuz Eylül Üniversitesi.

- Eke, K. (2018). *4-6 Yaş sosyal davranış ölçeğinin geliştirilmesi ve çocukların sosyal davranışları ile ebeveyn tutumları arasındaki ilişkinin incelenmesi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Erdogan, T., Serim-Yildiz, B., Burnham, J. J. ve Wind, S. A. (2023). Gender differences in children's fears: A meta-analysis study. *British Journal of Guidance & Counselling*, 1-16. <https://doi.org/10.1080/03069885.2022.2137463>
- Equit, M., Pålmeke, M., Becker, N., Moritz, A. M., Becker, S. ve von Gontard, A. (2013). Eating problems in young children—a population-based study. *Acta Paediatrica*, 102(2), 149-155.
- Eratay, E. (2011). Okul öncesi çocuklarında davranış problemleri. *Education Sciences*, 6(3), 2347-2362.
- Ezgin, F. ve Dilmaç, B. (2018). Uyum ve davranış problemi gösteren çocukların ebeveynlerinin değer algılarına ilişkin görüşleri. *Uluslararası Toplum Araştırma Dergisi*, 15(8), 719-774.
- Friman, P. C. (2000). "Transitional objects" as establishing operations for thumb sucking: A case study. *Journal of Applied Behavior Analysis*, 33(4), 507-509.
- Gövsa, İ. A. (1999). *Çocukta davranış gelişimi*. İstanbul: Hayat Yayıncılık.
- Gözübüyük, N. (2015). *Okul öncesi dönem çocuklarında davranış sorunlarının anne-baba tutumu ve öz-kontrol ile ilişkisinin incelenmesi*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi] Adnan Menderes Üniversitesi.
- Grantham-McGregor, S., Cheung, Y. B., Cueto, S., Glewwe, P., Richter, L. ve Strupp, B. (2007). Developmental potential in the first 5 years for children in developing countries. *The Lancet*, 369, 60-70. [https://doi.org/10.1016/S0140-6736\(07\)60032-4](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(07)60032-4)
- Gravetter, F. J. ve Forzano, L. B. (2012). *Research methods for the behavioral sciences* (4th ed.). ABD: Wadsworth Cengage Learning.
- Hassoy, P. ve Çakıcı, M. (2012). Çocuklarda görülen davranış bozuklukları ile ilgili ailelerin bilgi düzeyleri ve tutumları. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27(Özel Sayı 2), 1-14.
- Hirsch, E., Davis, K., Cao, Z. ve Roy, A. K. (2022). Understanding phasic irritability: Anger and distress in children's temper outbursts. *Child Psychiatry & Human Development*, 53(2), 317-329.
- Joo, Y. S., Magnuson, K., Duncan, G. J., Schindler, H. S., Yoshikawa, H. ve Ziol-Guest, K. M. (2020). What works in early childhood education programs?: A meta-analysis of preschool enhancement programs. *Early Education and Development*, 31(1), 1-26. <https://doi.org/10.1080/10409289.2019.1624146>
- Kanlıkılıçer, P. (2005). *Okul öncesi davranış sorunları tarama ölçeği: Geçerlilik güvenirlik çalışması*. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi] Marmara Üniversitesi.
- Kargı, E. ve Erkan, S. (2004). Okul öncesi dönem çocuklarının sorun davranışlarının incelenmesi (Ankara İli Örneği). *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 27, 135-144.
- Kline, R. B. (2016). *Principles and practice of structural equation modeling* (4th ed.). New York: Guilford Publications.

- Korkut, F. (2002). İfade edici saldırganlık ölçeğinin (ISÖ) Türkçe'ye uyarlanması üzerine bir ön çalışma. *Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 2(23), 48-53.
- Lansford, J. E., Skinner, A. T., Sorbring, E., Di Giunta, L., Deater-Deckard, K., Dodge, K. A., Malone, P. S., Oburu, P., Pastorelli, C., Tapanya, S., Tirado, L. M., Zelli, A., Al-Hassan, S. M., Alampay, L. P., Bacchini, D., Bombi, A. S., Bornstein, M. H. ve Chang, L. (2012). Boys' and girls' relational and physical aggression in nine countries. *Aggressive Behavior*, 38(4), 298-308.
- Latouf, N. (2008). *Parenting styles affecting the behavior of five-year olds*. [Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi] University of South Africa.
- Lavoie, J., Wyman, J., Crossman, A. M. ve Talwar, V. (2018). Lie-telling as a mode of antisocial action: Children's lies and behavior problems. *Journal of Moral Education*, 47(4), 432-450.
- Long, C. E., Gurka, M. J. ve Blackman, J. A. (2008). Family stress and children's language and behavior problems: Results from the National Survey of Children's Health. *Topics in Early Childhood Special Education*, 28(3), 148-157.
- McCoy, D. C., Peet, D. D., Ezzati, M., Danaei, G., Black, M. M., Sudfeld, C. R., Fawzi, W ve Fink, G. (2016). Early childhood developmental status in low-and middle-income countries: national, regional, and global prevalence estimates using predictive modeling. *PloS medicine*, 13(6), 1-18.
- MEB (2012). *Aile ve tüketici hizmetleri- uyum problemleri*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.
- Mete, M., Yetim, A., Gökçay, G. ve Alyanak, B. (2016). Okul öncesi dönemde tırnak koparma davranışına yaklaşım: Olgu sunumu. *İstanbul Tıp Fakültesi Dergisi*, 79(1), 46-50.
- Öz, İ. (2005). *Çocukta uyum ve davranış bozuklukları*. Ankara: Kök Yayıncılık.
- Özbey, S. (2010). Okul öncesi çocuklarda uyum ve davranış problemleriyle başa çıkmada ailenin rolü. *Aile ve Toplum*, 11(6), 9-18.
- Petermann, F. (2019). Early childhood and preschool age. *Kindheit und Entwicklung*, 28(1), 2-5. <https://doi.org/10.1026/0942-5403/a000266>
- Pişirir, N. (2020). Okul öncesi dönemden ilkokula geçişte öğretmenlerin karşılaştığı sorunların incelenmesi. *İstanbul Aydın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6(2), 307-324.
- Rogge, J-U. (2001). *Kaosla nasıl başa çıkılır?* (Çeviri İ. Gürün). İstanbul: Rota Yayınları.
- Snell, M. E., Berlin, R. A., Voorhees, M. D., Stanton-Chapman, T. L. ve Hadden, S. (2012). A survey of preschool staff concerning problem behavior and its prevention in Head Start classrooms. *Journal of Positive Behavior Interventions*, 14(2), 98-107.
- Smidts, D. P. ve Oosterlaan, J. (2007). How common are symptoms of ADHD in typically developing preschoolers? A study on prevalence rates and prenatal/demographic risk factors. *Cortex*, 43(6), 710-717.
- Stein, M. T. ve Zweiback, M. (2002). "Not listening, stubborn, and problems with sleeping"- Interpreting a parent's concerns at a 3 year old's health supervision visit. *Journal of Developmental & Behavioral Pediatrics*, 23(2), 20-25.
- Szwedowska, A. ve Antoszevska, J. (2009). Finger-sucking: causes, consequences and interceptive methods – literature review. *Dental and Medical Problems*, 46(3), 354-358.

- Thompson, J. A. ve Halberstadt, A. G. (2008). Children's accounts of sibling jealousy and their implicit theories about relationships. *Social Development*, 17(3), 488-511.
- Ural, O. ve Ramazan, O. (2007). Türkiye'de okul öncesi eğitimin dünü ve bugünü. S. Özdemir, H. Bacanlı ve M. Sözer (Ed.), *Türkiye'de okul öncesi eğitim ve ilköğretim sistemi temel sorunlar ve çözüm önerileri* (23-73). Ankara: Türk Eğitim Derneği
- Uysal, H. ve Dinçer, Ç. (2013). Okul öncesi dönemde karşılaşılan fiziksel ve ilişkisel saldırganlığın bazı değişkenler açısından incelenmesi. *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 38(169), 328-345.
- Wang, L., Dang, R., Bai, Y., Zhang, S., Liu, B., Zheng, L., Yang, N. ve Song, C. (2020). Teacher qualifications and development outcomes of preschool children in rural China. *Early Childhood Research Quarterly*, 53, 355-369. <https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2020.05.015>
- Yamaguchi, M. ve Moriguchi, Y. (2022). Developmental change in attachment objects during childhood. *Early Child Development and Care*, 192(7), 1119-1132.
- Yavuzer, H. (1996). *Çocuk eğitimi el kitabı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (1999). *Çocuk psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yavuzer, H. (2004). *Ana-baba ve çocuk*. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Yoshikawa, H., Weiland, C. ve Brooks-Gunn, J. (2016). When does preschool matter? *The Future of Children* 26(2), 21-35. <https://doi.org/10.1353/foc.2016.0010>
- Yumuş, M. ve Bayhan, P. (2017). Early childhood behavioural problems in Turkey: teachers' views, challenges and coping strategies. *Early Child Development and Care*, 187(12), 1833-1843. <https://doi.org/10.1080/03004430.2016.1199552>